

Makaleler (Tema)

CHICAGO SOSYOLOJİ OKULU'NUN ETNOGRAFİK MİRASINI YENİDEN OKUMAK: DİJİTAL ETNOGRAFİ ÇAĞINDA SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİK

Oya Morva*

Öz

Chicago Sosyoloji Okulu'nun etnografi çalışmalarına, teorik ve metodolojik olarak önemli katkıları olmuştur. Metodolojik özgünlükleri ile erken dönem kent monografileri ve sembolik etkileşimcilik teorisi bu katkıların en bilinenleridir. Bu çalışmanın odağında, söz konusu etnografik mirasın, özellikle sembolik etkileşimcilik perspektifinin, günümüz dijital etnografi çalışmaları açısından ne anlama geldiği sorusu yer alır. Bu doğrultuda, bu çalışma: (i) Chicago etnografi literatürünü ana hatları ile ele alır; (ii) sembolik etkileşimcilik teorisini, Chicago Okulu'nun etnografi geleneği açısından konular; (iii) sembolik etkileşimciliğin, dijital etnografi araştırmalarıyla nasıl ilişkilendiğini analiz eder.

Anahtar Terimler

Chicago Okulu, etkileşimci sosyal teori, sembolik etkileşimcilik, etnografi, dijital etnografi

REREADING THE ETHNOGRAPHIC LEGACY OF THE CHICAGO SCHOOL OF SOCIOLOGY: SYMBOLIC INTERACTIONISM IN THE AGE OF DIGITAL ETHNOGRAPHY

Abstract

The Chicago School of Sociology has made important theoretical and methodological contributions to the field of ethnographic studies. The urban monographs of the early Chicago School and the theory of symbolic interactionism are the most recognised of these contributions. The focus of this study is on the following question: What does the Chicago School's ethnographic legacy in general and in particular its theory of symbolic interactionism mean for the current digital ethnographic studies? Hence, this study (i) discusses the outlines of the literature of the Chicago ethnographic research; (ii) indicates the position of the theory of symbolic interactionism in the school's tradition of ethnography; (iii) analyses how the theory of symbolic interactionism relates to the digital ethnographic studies.

Key Terms

Chicago School, interactionist social theory, symbolic interactionism, ethnography, digital ethnography

Giriş

Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün, 1892'deki kuruluşundan etkinliğini yitirdiği 1940'lara kadar, özellikle ABD'deki sosyoloji araştırmaları alanına egemen olduğu bilinir. Yetiştirdiği çok sayıdaki sosyolog –ki Deegan (2001, s. 11), 1930'lara geldiğinde dünyadaki sosyologların yarısından fazlasının Chicago'da eğitim gördüğünü söyler- bugün de üzerine konuştuğumuz, oldukça geniş ve kendine özgü bir sosyoloji külliyesi bırakmıştır arkasında. Söz konusu külliyesi, bu çalışma ve dolayısıyla etnografi araştırmaları ile ilişkilendiren, bölüm sosyologlarının, büyük oranda Robert E. Park ve Ernest W. Burgess yönetiminde yürüttüğü çok sayıdaki etnografik araştırmadır. Öyle ki, Deegan (2001, s. 11) Chicago sosyologları arasında bir alt gruba işaret eden Chicago Etnografi Okulu'ndan söz eder. Bu grubun ürettiği ana etnografik çalışmalar, "gündelik hayatı, toplulukları ve belirli grupların sembolik etkileşimci karakteristiklerini" (Deegan, 2001, s. 11) analiz etmiştir.

Okul'un etnografik çalışmalarına karakterini veren sembolik etkileşimcilik kavramsallaştırması, Herbert Blumer tarafından, 1937 gibi ileri bir tarihte, "Chicago Okulu'nun kendine özgü sosyolojik akıl yürütme biçimi ve metodolojisini niteleyecek şekilde" (Rock, 2011, s. 26) ve büyük oranda George Herbert Mead'in sosyal psikoloji

anlayışına atıfla yapılmıştır. Sembolik etkileşimcilik, Chicago ruhunu günümüze, dijital etnografi çağına taşıyan teorik bir perspektif olarak halen işlerliğini korur. Bu tespitten hareketle, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, öncelikle Klasik Dönem Chicago etnografik çalışmaları teorik ve metodolojik olarak konumlanacak; ardından Chicago Okulu temelli sembolik etkileşimcilik perspektifi ile etnografik araştırma arasındaki ilişki ele alınacak ve son olarak, dijital etnografi çağında sembolik etkileşimciliğin ne anlama geldiği sorusunun yanıtı verilmeye çalışılacaktır.

Chicago Okulu'nun Etkileşimci Etnografi Mirası: Kent Hayatının Gündelik Pratikleri Üzerine Ampirik Monografiler

Chicago Sosyoloji Okulu, ardında, kent hayatına dair etnografik çalışmaları içeren ve bunu yaparken de insan etkileşiminin somut tecrübesi, gündelik hayatın (çoğunlukla düşük statülü grupların) birinci elden ve detaylı çalışmaları, kent sosyolojisi ve sembolik etkileşimcilik üzerine odaklanan oldukça zengin bir literatür bırakmıştır. Büyük oranda Okul'un iki aktif öğretim üyesi, Park ve Burgess tarafından yönetilen klasik dönem çalışmaları, O'Reilly (2009, s. 32) tarafından üç temel başlıkla kategorize edilir: 1) Coğrafi bölgelere dair vaka incelemeleri; 2) kurumlar ve organizasyonlar; 3) bireyler ve küçük gruplar. Deegan (2001, s. 14-17) benzer bir ilgi ile farklı bir sınıflamayı, Okul'un etnografik çalışmalarının temaları üzerinden gerçekleştirir. Ona göre, sosyal değişimin mekânı olarak kent ile ritme potası metaforu¹ üzerinden ele alınan ırk ilişkileri ve ulus devlet ilgisi Okul'un ana temalarıdır.

Şüphesiz her iki sınıflamadaki başlıklar ya da temalar, 20. yüzyıl'ın hemen başında kurumsallaşmaya çalışan sosyolojinin genel ilgi alanı olarak nitelenebilir. Bu durumda, sözü edilen etnografik çalışmaları farklı kılan, onlara girişte bahsedilen Chicago ruhunu kazandıran şeyin, Okul'un düşünürlerine özgü bir teorik yaklaşım ve metod kullanımı olduğunu belirtmek gerekir. Bu çalışmalarda ortak olan, öznenin bakış açısını temel alan, etkileşimci bir sosyal teorinin araştırmacılar tarafından ön kabulüdür. Büyük oranda Mead'in sosyal psikoloji anlayışına dayandırılan bu etkileşimci bakış açısı, kabaca tanımlandığında, bireyi fiziksel varlığının yanı sıra bir benliğe sahip organizma olarak ele alır. Döneme hâkim olan davranışsalci psikolojiye alternatif olarak Meadci düşünce, benliği hem kendisi hem de çevresi ile etkileşim halinde olan dinamik

¹ Bu metafor, 20. yüzyıl'ın başında, farklı kültürel arka planlara sahip çeşitli grupların yoğun göçüne sahne olan ABD'de, bu farklılıkları harmanlayıp, homojen bir toplum yaratma çabasıyla ilişkili olarak kullanılır. Ülkenin en çok göç alan kentlerinden Chicago, nüfusunun heterojenliğinden kaynaklı olarak, Okul'un teorisyenlerine, *eritme potası* metaforunun geçerliliği ve uygulanabilirliğine dair bir laboratuvar ortamı sağlamıştır.

bir süreç olarak analiz eder. Mead'e göre ortak eylem bu çifte etkileşimden türer (Mead, 1992). Klasik Dönem Chicago etnografik çalışmaları, 20. yüzyıl'ın başında tüm avantaj ve dezavantajları ile kentleşmenin en yoğun yaşandığı lokasyonlardan birinde, Chicago'da, bu ortak eylemi anlama ve açıklama niyetiyle ortaya çıkmış bir dizi ampirik monografiden oluşur.

Ancak belirtmek gerekir ki sembolik etkileşimciler tarafından daha sonra benimsenene kadar, Chicago geleneği içinde daha mütevazı "bir entelektüel kaynak olarak var olan Mead'in yaklaşımı"² (Kurtz, 1984, s. 37) Chicago sosyoloji geleneğinin etnografik mirasını tek başına açıklayamaz. Chicago geleneği, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olmasa da düşünsel ve fiziksel anlamda etkileşim halinde bulunan bir dizi teorisyenin ortak ürünüdür: Deegan'ın (2001, s. 19) ifadesiyle, "Mead, Dewey, Thomas, Park ve Burgess kombinasyonu, Small, Vincent ve Henderson gibi diğer Chicago teorisyenleri ile birlikte, Chicago etnografik çalışmalarını güçlendiren canlı ve esnek bir gündelik hayat teorisi yaratmıştır"³. Ayrıca, bir Chicago geleneğinden söz edilecekse, Okul'un günümüz etnografi araştırmaları ile doğrudan ilişkilmesini sağlayan kendine özgü metod kullanımına da değinmek şarttır. Çünkü, Bulmer'in (1984) de ifade ettiği gibi, Chicago Okulu'nun disipline miras olarak bıraktığı şey, sosyal eylemin öznel bakış açısına dayanan bir yaklaşımın yanı sıra, yoğun alan araştırması, kişisel belgelerin ve hayat hikâyelerinin bir toplamından oluşan bir araştırma geleneğidir. Okul, eldeki niteliksel veriyi desteleyecek şekilde, istatistiksel araştırma⁴, haritalama, günlük tutma,

² Okul'un etnografilerini yönlendiren üç temel isim, William I. Thomas, Elsworth Faris ve Ernest Burgess; George H. Mead'in öğrencileriydi, bir diğer önemli isim Park ise öğrencisi olmasa da Meadci düşünceye hakimdi. Park, Mead'in yakın çalışma arkadaşı Dewey'in öğrencisi olmuştu. Kendisinin Chicago Üniversitesi'ne gelmesine vesile olan Thomas'ın düşüncesinin etkisi altındaydı. Thomas da Mead'in öğrencisiydi ve onun sosyal psikoloji yaklaşımını benimsemişti.

³ Elbette ki bu isimler sosyoloji bilimini yoktan inşa etmemiştir. 19. yüzyıl'ın sonlarından başlamak üzere, ABD'li sosyologların, Kıta Avrupa'sında yazılmış temel sosyolojik eserleri okudukları bilinmektedir. Gabriel Tarde, Herbert Spencer ve Georg Simmel, 1920'ler boyunca ABD'deki sosyoloji çalışmalarında etkili olmuş üç isimdir. Chicago Sosyoloji Okulu açısından ele aldığımızda, Tarde, kendi sosyolojisindeki mikro düzeydeki ilişkiler ve etkileşim vurgusuyla (Mead, Park ve Dewey); Spencer, sosyal Darwinizm üzerinden Okul'un insan ekolojisi yaklaşımına etkisi ile (Park ve Burgess); Simmel ise kenti mekânsal olarak biçimlenmiş sosyolojik bir benlik olarak ele alan yaklaşımıyla Chicago Okulu'nun kent ekolojisi (Park, Burgess) anlayışı üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca Park'ın Almanya'da eğitim gördüğü yıllarda Simmel'in derslerini takip ettiği bilinmektedir.

⁴Abbot (1999) da, Joas (1993) da Okul'un sadece ampirik yönelimli olduğu konusunda yanlış bir yargının olduğundan söz eder. O nedenle belirtmek gerekir ki, Okul'un niceliksel araştırmalara karşı agresif bir yaklaşımı yoktur. Hatta, Bulmer'in Chicago Okulu hakkındaki kapsamlı çalışmasında detaylı olarak ele aldığı gibi 1920'lerden itibaren istatistiksel analizleri Okul'un monografilerinde, niteliksel verinin yanı sıra olmak kaydıyla, sıkça kullanılır. Ogburn, 1927 yılında niceliksel araştırma yöntemlerini öğretmek üzere Okul'a alınmıştır. Dolayısıyla, Chicago Okulu'nun klasik dönem çalışmalarında çok çeşitli veriyi, etnografinin yanı sıra farklı metodolojileri de bir araya getirerek açıklamaya çalıştığının da not edilmesi gerekir.

vaka incelemesi, yaşam öyküleri, dokümanların ikincil analizleri⁵ hatta araştırmacıların kendi otobiyografileri gibi oldukça çeşitli metodoloji kombinasyonlarını kullanan bir literatür üzerinden, “gündelik ortamda yüz yüze ilişkileri inceler ve sosyal hayata dair açıklayıcı anlatılar üretir” (O’Reilly, 2009, s. 31).

Kronolojik olarak baktığımızda, bu anlatıların ilki olduğunu söyleyebileceğimiz William I. Thomas ve Florian Znaniecki’nin ortak çalışması “*The Polish Peasant in Europe and America’nın* 1918-20 yılları arasında yayımlanması, “Chicago Okulu’nun ortaya çıkışının da habercisidir”⁶ (Bulmer, 1984, s. 10). *The Polish Peasant*’a sosyal bilimler tarihinde bir dönüm noktası olarak ün kazandıran şey, büyük oranda onun tarafından tanıtılan metodolojik yeniliklerdir ve kitap niteliksel araştırmanın değeri konusunda sosyologları etkileyen ilk çalışma olarak ilan edilir (Sinatti, 2008, s. 5). Mektuplar ve otobiyografiler gibi kişisel dokümanları, azımsanmayacak ölçüde kullanması nedeniyle, *The Polish Peasant*, yaşam öykülerinin bir bilgi kaynağı olarak ilk kez kullanıldığı çalışma olarak nitelenir.

The Polish Peasant’taki analizler çok çeşitli kişisel materyallerin (Polonyalı göçmenlerin aileleri ile aralarındaki yazışmalar, hayat öyküleri, otobiyografik malzemeler, lokal gazetelere yazılan mektuplar, derneklere ve kilise bölgelerine ait dokümanlar, mahkeme kayıtları vs.) kullanımına dayanır. Sinatti (2008), bu iki yazardan önce hiç kimsenin böylesi zengin ve yoğun bir yaşam öyküsü toplamını araştırma amacıyla kullanmadığını belirtir. Bu “insan belgeleri” (*human documents*) yazarlara, araştırmacının esere olası etkisinden kaçınmaya olanak sağlayan, doğal ve spontane olma avantajını verir (Sinatti, 2008, s. 5). Aynı zamanda, Thomas ve Znaniecki (1918)’nin, çalışmanın başlangıcında yer alan, neredeyse bir kitap uzunluğundaki metodolojik notta vurguladıkları, *değer* ve *tutum* arasındaki karşılıklılık ilişkisini anlamaya, yani sosyal fenomenin bireysel düzeyde araştırılmasına da olanak sağlar.

Çalışmanın teorik düzeydeki iddiası, onun metodoloji konusunda, kendinden önceki dönemle böyle radikal bir yol ayrımına girişini açıklar. Wiley (1986), *The Polish Peasant*’ın aktüel disiplinin (sosyoloji) kuruluşunda, onun işlev gördüğü entelektüel alanı açıklayarak ve diğer bilimlerin etki alanından ayrıştırarak, böylelikle de sosyolojik araştırmanın meşrulaşmasına hayati bir meta-teorik katkı sağlayarak önemli bir işlev

⁵Önceden var olan istatistiksel verinin, bir araştırmada tekrar kullanılması anlamına gelen araştırma metodu (Goodwin, 2012, s. 1).

⁶Burada, Chicago metodunun Albion Small ve Charles Henderson’un ampirik bir araştırma programı geliştirme konusundaki erken dönem çabalarında köklendiğini eklemekte fayda var. Ancak, kurucu çalışma olarak literatüre geçen *The Polish Peasant*’tır (Kurtz, 1984, s. 84).

gördüğünü iddia eder (Wiley, 1986). Özellikle ABD’de sosyal bilimler alanına hâkim teori olarak sosyal Darwinizm’in yumuşatılması ve sosyologların, sembol, etkileşim ve kültürün biyolojik olmayan süreçler olduğu, dolayısıyla ancak kendine özgü terimlerle açıklanabilecekleri konusundaki girişimleri, *The Polish Peasant’in* yayımlanmasıyla birlikte neticelenmiştir. Thomas ve Znaniecki, sembolik ve etkileşimsel olanı doğrulamış; böylelikle birey ya da özneyi sosyal teoriye dahil etmiş oldular (Wiley, 1986, s. 21-23).

Thomas ve Znaniecki’nin, sosyal eylemin öznel boyutuna yaptıkları vurgu, metodoloji konusunda pek fazla metin bırakmamış olan Chicago Okulu’nun genel duruşunu sergiler ve 1920’ler boyunca yayımlanan çalışmalar üzerinde etkili olmuştur (Bulmer, 1984, s. 58). Dolayısıyla, *The Polish Peasant* Chicago mirası olarak ele alınan bir dizi ampirik çalışmanın ilkidir. Sıralamak gerekirse, bu çalışmanın hemen ardından, Chicago Irk İlişkileri Komisyonu’na sunulan bir rapor olarak hazırlanan *The Negro in Chicago* (1922- Charles S. Johnson) gelir. Bu iki çalışmayı, *The University of Chicago Press’in* sosyoloji serisinin ilk cildi olan Nels Anderson’un *The Hobo* (1923) çalışması izler. Ardından, gündelik kent yaşamını çeşitli yanlarıyla ele alan *Family Disorganisation* (1927- Ernest R. Mowrer), *The Gang* (1927-Frederic Trasher), *Suicide* (1928 - Ruth Shonle Cavan), *The Ghetto* (1928 – Louis Wirth), *The Gold Coast and the Slum* (1929- Harvey Zorbaugh), *The Negro Family in Chicago* (1931- E. Franklin Frazier), *The Taxi-Dance Hall* (1933-Paul Cressey) çalışmaları takip eder. Chicago Okulu’nun ampirik çalışmaları bu seriden de ibaret değildir. Kentin kendisinden çok, kişilere odaklanan *The Natural History of Revolution* (1927- Lyford Edwards), *The Strike* (1928- E. T. Hillers), *The Pilgrims of Russian Town* (1932- Pauline Young) ve ayrıca *Delinquency Areas* (1929- Shaw, McKay, Zorbaugh&Cottrell), *Organized Crime in Chicago* (1929-John Landesco) gibi bir dizi kriminoloji monografisini de bu listeye eklemek gerekir.

Çoğu, Park yönetiminde hazırlanan bu monografilerde ortak olan ve Park’ın metodolojik pozisyonunu da belirleyen insan eylemi ve sosyal süreci anlamının önemine yönelik vurgudur (Bulmer, 1984, s. 153). O dönemde, yoğun nüfus hareketliliği nedeniyle dönüşüm halinde olan Chicago kentini sosyal laboratuvar olarak kullanan düşünürlerin ilgisi, sosyal değişimi olduğu haliyle keşfetmek ve sosyal dünyaya fenomenolojik ya da yorumlayıcı (*interpretive*) tarzda nüfuz edip onu anlayabilmektir. Bunu yaparken de Jones-Scott ve Watt’ın (2010, s. 21) ele aldığı biçimiyle, Park da tıpkı Thomas gibi, teorik modeller inşâ edebilmek için ampirik verinin kullanımında saha çalışmasının önemini desteklemiştir. Dolayısıyla denebilir ki,

Okul'un Klasik Dönem'ine ait çalışmalarda, ampirik verinin nasıl toplanacağı ve kullanılacağına dair belirleyici olan isimler olarak Park ve Thomas öne çıkar. Teorik modellere yani ampirik verilerden yola çıkarak yapılan genellemelere ise James, Dewey ve Mead damarından beslenen etkileşimci yaklaşım damgasını vurmuştur. Bu isimlerin Klasik Dönem çalışmaları üzerine ne oranda etkisi olduğu konusunda farklı görüşler olsa da, II. Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde ortaya çıkan Chicago sembolik etkileşimcilerinin, Dewey ve Mead'in eylem teorisini miras yoluyla devralıp kullandıkları üzerinde uzlaşmıştır (Musolf, 2003, s. 100).

Chicago Klasik Dönemi, Park'ın 1933 yılındaki emekliliği ile birlikte sona erer. Burgess ve Faris gibi isimler, Park'tan sonra Üniversite'de kalsalar da etnografik geleneği sürdürmekten yana tavır almazlar. Chicago etnografi geleneğinin devamlılığı, okuldan mezun iki isim, Herbert Blumer ile Everett Hughes'in çalışmalarıyla (özellikle II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte etkili olacak şekilde) sağlanır. Genel olarak benzeri ilgi alanlarına sahip olsalar da, Hughes'in çalışmaları daha eklektikken, Blumer'inkiler etnografik araştırma konusunda ısrarcıdır ve sembolik etkileşimcilik perspektifinin bugüne taşınmasına aracı olur. Daha sonraki jenerasyonun ürettiği önemli yazının katkısına karşın⁷, insan yaşamının tecrübesi üzerine araştırmalarda, Chicago tarzı etnografik analizlerden daha uygulanabilir olan olmamıştır. Gerçekten de, kusursuz olmamakla birlikte, etkileşimci etnografi sosyal bilimcilere daha bütünlüklü öznelerarası bir yaklaşım – insan yaşamının tecrübesine ve sosyal eyleme odaklanmış- sunma konusunda büyük destek verir (Prus, 1996, s. 133). Bu nedenle, sembolik etkileşimcilik, bugün de etnografi üzerine düşünen araştırmacılar için daha yakın bir ilgi ile ele alınmayı hak eder.

Sembolik Etkileşimcilik ve Etnografik Araştırma

Sembolik etkileşimcilik, 20. yüzyıl'ın başında hızlanan endüstrileşme ve kentleşme süreçleri çevresinde, sosyal değişimi anlamlandırıp, ondan kaynaklı sorunları çözmeye yönelmiş; sosyal davranışı sistematik olarak analiz etmeye aracı bir teorik perspektiftir. Sosyal bilimler alanındaki yorumlayıcı yaklaşımlardan biridir. Sembolik etkileşimciliğin entelektüel ataları arasında, 18. yüzyıl İskoç moralistleri, 19. yüzyıl Alman idealistleri

⁷Chicago etnografik geleneği, öncelikle Blumer ve Hughes'in öğrencileri (Becker, Strauss, Lindesmith vs.) üzerinden ilerler. 1960'lara gelindiğinde ise farklı bir kanaldan, Goffman (dramaturjik analiz), Garfinkel (etnometodoloji), Berher ile Luckman (gerçekliğin sosyal yapılandırılması) ve Kuhn'un (bilim tarihi) yaklaşımları üzerinden, Chicago geleneği ile ilişkili ve etnografik geleneğin devamlılığını sağlayan, ancak yeni bakış açıları ortaya çıkar. Hatta, hermeneutik felsefe ve Dilthey'in yaklaşımı da bu ilişki ile okunabilir (Prus 1996, s. 133).

ve Darwinist teori sayılabilir (Benzies ve Allen, 2000, s. 542; Musof, 2002, s. 100). Ancak, ilk başlık altında da bahsedildiği gibi, sembolik etkileşimcilik perspektifine en güçlü entelektüel etki pragmatist felsefe (James, Dewey, Mead) üzerinden Chicago Okulu'nun etkileşimci sosyal psikoloji anlayışından gelmiştir.

Sembolik etkileşimcilik adlandırmasının sahibi olan Blumer'e göre, bu yaklaşımının dayandığı temel ilke, insan eyleminin her zaman aktörün karşılaştığı bir durum içinde meydana geldiği ve aktörün bu durumu yorumlaması temelinde eylemde bulunduğu (bir önceki başlıkta sözü edilen Thomas ve Znaniecki'nin değer ve tutum arasındaki ilişkiyi ele alışı da bu ilkeye dayanır.) Blumer, Chicago Geleneği'ne ait ya da etkide bulunmuş olarak sınıflandırılan bir çok düşünürü de (Mead, Dewey, Thomas, Park, James, Cooley, Znaniecki, Redfield vd.) bu teoriye katkıda bulunanlar arasında sıralamakla birlikte, sembolik etkileşimciliği büyük oranda Mead'in çalışmalarına dayandırır.

Mead, her ne kadar sembolik etkileşimciliğin temel ilkelerini ortaya koyan kişi olsa da, bu yaklaşıma ait bir sosyolojik araştırma metodolojisinin geliştirilmesi için pek de çaba sarf etmemiştir (Blumer, 1969, s. 78). Gerçekten de Mead, bireyi benliğe sahip bir organizma olarak ele alan yaklaşımı ve dönemin psikoloji anlayışına alternatif olarak geliştirdiği sosyal psikoloji anlayışı ile çığır açıcı olmuştur. Ancak, Mead'in ilkelerini temel alan bir metodolojinin geliştirilmesi konusundaki çaba Blumer'e aittir. Buna ek olarak, sosyal bilimler, sembolik etkileşimciliğin de dahil olduğu yorumlayıcı yaklaşımlarla, etnografik araştırma arasındaki doğrudan bağlantıyı da Blumer'e borçludur. Blumer, anaakım sosyal bilimlerin, insan grup yaşantısının doğasına saygı duymadığını ileri sürerek; Mead'in düşüncesini oldukça etkileyici bir biçimde sentezleyip sosyal bilimler için teorik ve metodolojik önemini ortaya koymuştur (Prus, 2001, s. 69: 70).

İnsan topluluklarını ya da insan davranışını incelemede, diğerlerine kıyasla kendine has belirleyici özellikleri olan sembolik etkileşimcilik üç temel aksiyoma sahiptir: (i) İnsanlar, nesnelere onların kendileri için anlamı doğrultusunda ilişkide bulunurlar; (ii) Bu nesnelere anlamı kişilerin birbiri ile sosyal etkileşiminden türer; (iii) Bu anlam, nesneyle ilişkide bulunan kişinin yorumlama sürecinden geçerek taşınır ve modifiye edilir (Blumer, 1969). Blumer, özellikle ilk aksiyomun, kendi neslindeki bilim insanlarınca oldukça fazla ihmal edildiği ya da önemsenmediği kanaatindedir. Anlam, dönemin psikolog ve sosyologlarınca, bir olaya neden olan koşul statüsüne çekilmiştir ya da olayı başlatan ilksel koşul lehine göz ardı edilebilen bir aktarım bağlantısı olarak

ele alınır. Oysa, sembolik etkileşimcilik, insan davranışının merkezi rolünün bu anlamlara ait olduğunu söyler. Yani anlam ile davranış/eylem arasında doğrudan bir ilişki vardır. İkinci aksiyom, anlamın oluşumunda geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak, bireyler arasındaki etkileşimi vurgular. Son olarak, üçüncü aksiyom, yorum sürecini de anlamın temel unsurlarından biri olarak ele alır ve bu tavır sembolik etkileşimciliği diğer düşünce okullarından ayıran en önemli özelliklerden biridir (Blumer, 1969).

Blumer (1969) var olan sosyolojik düşünceyi, insan topluluklarının, benliğe sahip bireylerden oluştuğunu genellikle göz ardı etmekle eleştirir. Bunun yerine, insanları sadece organizmalar olarak görüp; toplumsal yapı içinde anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, insan eylemi de tek tek bireylerin kendi yorumlama süreçleri sonucunda oluşturduğu bir üründen ziyade, bireyin içinde bulunduğu koşullar tarafından oluşturulan bir şeymiş gibi görülür. Oysa sembolik etkileşimcilikte, toplumun kültür, sosyal sistem, sosyal sınıf ya da sosyal roller gibi yapısal özellikleri, bireyin içinde eylemini oluşturduğu koşulları hazırlamakla birlikte, eylemin belirleyicileri değildir. Eyleyen bir aktör olarak birey, kültür, sosyal organizasyon vs. yönünde değil içinde bulunduğu durum yönünde eylemde bulunur (Blumer, 1969). Yani, sosyal yaşam, kişiler arasındaki etkileşim ile ortaya çıkar; katılımcıların dünya hakkındaki yorumları, etkileşimin kendisi tarafından üretilir ve etkileşimi şekillendirir. Sözü edilen etkileşim süreci, biçimlendirici ve yaratıcıdır; uyarana verilen yanıtın oluşan mekanik bir sürece işaret etmez. Sembolik etkileşimciliğin ayrıştırıcı yönü, kişilerin eylemlerini otomatik bir yanıt olarak görmektense, karşılıklı tanımlamaya ve yoruma dayanan bir süreç olarak ele almasıdır. “Böylelikle insan eylemi, sembollerin kullanımı, yorumu ya da diğer kişilerin eylemlerinin anlaşılmasına çalışılması ile dolayımlanır. Bu durum, insan davranışında uyaran ve yanıt arasına yorum sürecini yerleştirmeye eşdeğerdir” (Blumer, 1969, s. 79). Yani bireyler, pasif birer uygulayıcıdan aktif birer aktör haline gelmiştir.⁸

⁸Ancak, sembolik etkileşimciliğe alandan yönelen çeşitli eleştiriler olduğunu da söylemekte fayda var. Örneğin Rogers (1973), etkileşimci perspektifi, insan etkileşiminin tarihsel ve sosyal dayanakları ile çok az ilgilenerken, onu küçük ölçekli yüz yüze etkileşime sıkıştırmakla suçlar. Amerikan menşeli sembolik etkileşimciliğin, toplumda iktidarın, çatışmanın ve eşitsizliğin nasıl işlediğine dair soruları yeterince ciddiye almadığına dair görüşler de vardır (van Krieken vd., 2014). Yine Skidmore (1979), sembolik etkileşimciliğin dayanağının olayların öznel tecrübeleri ve yorumları olduğunu söyleyerek, bunun pozitivist metotlara uygulanabilirliği olmadığını söyler. Ayrıca, etkileşimci perspektifin, insanların neden belli koşullar altında sürekli verili şekilde davrandığını anlamada yetersiz kaldığını iddia eder.

Sosyal antropolojiden ödünç alınmış bir terim olarak etnografiye gelince, bu kavram insan toplulukları ve ırkların yerleşmiş tanımlarını ima eder. Onlarda kültürel olanı, öznenin bakış açısından ele almayı vaat eden bir araştırma tavrıdır. Rock'a (2001, s. 30) göre, etnografi ile aynı prosedürleri takip eden, saha çalışması, nitel sosyoloji, katılımcı gözlem gibi başka terimler de vardır. Bunların hepsi, üst tondan (*in lordly way*) olmayan bir biçimde, hatta aksine öznenin gündelik hayatına sadık kalarak, bir ölçüye kadar aktörün kendi dünya görüşünü tüm katmanlarıyla yeniden inşa etmeyi taahhüt eden, yorumcu bir metoda yönelmiştir (Rock, 2001, s. 30). Bu yönelim, tüm ampirik gücüne karşın, araştırmaya rehberlik edecek teorik bir perspektife de ihtiyaç duyacaktır. Tan ve arkadaşları (2003, s. 887), sembolik etkileşimciliğin bu amaçla kullanılabilirliğini ileri sürer. Çünkü, sembolik etkileşimciliğin yukarıda sıralanan aksiyomları, etnografik metodun hedeflediği tüm katmanları açıklayabilme potansiyeli nedeniyle, etkileşimci etnografi tarafından doğrudan takip edilebilir.

Açıklamak gerekirse, sembolik etkileşimcilik perspektifine dayanarak yapılan araştırmada, araştırmacı, insan davranışının öznelarası doğasının, aktörün kendini ilişkilendirdiği yorumların, etkileşimde olduğu diğer kişi ve nesnelerin, bireysel ve etkileşimsel temelde eylemde bulunma biçimlerinin, ötekileri etkileme girişimlerinin, zaman içinde aktörün ötekilerle geliştirdiği bağların ve etkileşim süreçlerinin ayırında olmalıdır (Prus, 1996). Yani, bu yaklaşıma dayanarak yapılan araştırma, etnografik metoda, bireyde kültürel olanı, onun bakış açısından analiz edebilme vaadini yerine getirmesine olanak sağlayacak teorik altyapıya da sahip olmuş olur. Böylelikle, etnografik araştırma, kavramsal derinlikten yoksun, salt bir metodolojik çabadan ibaret olma halinden uzaklaşmış olur. Rock (2001) bu durumu, etkileşimci perspektifin *teorik gücü* ile etnografinin *ampirik gücünün* birleşmesi olarak tanımlar. Bu birliktelikten türeyen etkileşimci etnografi yaklaşımı, akademik bilgi ve pratik yönelimli sezgilerin ikisini de eşzamanlı olarak arayan araştırmanın yürütülmesini olanaklı kılar. Böylelikle de, sembolik etkileşimcilik, bir araştırma ortamındaki kompleks sosyal ilişkilerin anlaşılmasında, pratik yönelimli olduğu kadar teorik de olabilen bir anlayışın gelişmesine katkı sağlayabilir (Rock, 2001, s. 30). Özetle söylersek, sembolik etkileşimcilik, etnografik bir çalışmanın, üç temel ayağı -teori, metod ve araştırma- arasında uyumun ve tutarlılığın sağlanabilmesine aracıdır.

Etkileşimci Perspektifin Dijital Etnografiye Uygulanabilirliği Üzerine

Enformasyon teknolojilerinin hızlı bir şekilde benimsenmesi ve normatif kullanımı, sosyolojik düşüncenin de, dolayımlanmış iletişime dair verinin nasıl toplanacağı ve analiz edileceği hakkında sorular sormasını gerektirmiştir. Dolayısıyla, dijital ortamı analiz etmek isteyen etkileşimci etnografinin odağı, yüz yüze ilişkilerin hâkim olduğu ve *lokasyona* dayalı (tüm Chicago etnografik analizleri için de geçerli olan) çevrimdışı etkileşim analizinden, lokasyonun değil *bağlantının* (*connection*) hâkim olduğu çevrimiçi etkileşime kaymıştır. Üstelik dijital ortamdaki etnograf, bir başka ilişki biçimi ile de yüzleşmek zorundadır: Çevrimdışı ve çevrimiçi etkileşimlerin kendi aralarındaki karşılıklı ilişki. Birey artık sadece çevrimdışı ilişkilerin şekillendirdiği sosyal bir benlik olarak tanımlanamaz. (B)ağlı bireyler (*networked individuals*)⁹ ve dolayısıyla çevrimiçi benlikler birer analiz nesnesi olarak belirlemiştir. Hatta, bireyin çevrimiçi ve çevrimdışı varlığı arasında birbirini etkileyen sürekli bir ilişkinin de göz önünde bulundurulması gerekir. Özetle söylersek, dijital ortam, etnografin analiz etmekle yükümlü olduğu yeni ilişki katmanlarının ortaya çıkışına neden olmuştur. Bu durum da, geleneksel etkileşimci etnografinin, dijital ortamda yeniden biçimlendirilmesini gerektirmiştir. Nitekim, 2000'li yılların başından itibaren, etnografiyi İnternet çevresinde şekillenen gündelik pratikleri anlamının bir yolu olarak, kimlik, anonimlik, araştırmacı ile araştırılan özneler arasındaki mesafe, izleyici araştırmaları, yeni medya vs. gibi ilgililerle tartışan ve uygulayan bir literatür (Hine, 2000; Hine, 2005; Gatson ve Zweerink, 2004; Kozinets, 2009; Boyd; 2015, Binark, 2007; Alyanak, 2014; Binark ve Sancaktutan, 2009; Ergül, 2013; Morva, 2014 vd.) oluşmuştur.

Robinson ve Schulz (2011, s. 180), dijital ortamda etnografik metodun nasıl şekilleneceğini belirleyen üç temel gerilimden söz eder. Bunlar sırasıyla, 1) sosyal süreç olarak, dolayımlanmış etkileşim; 2) bir etkileşim olarak metin ve son olarak, 3) gözlemlenen ve gözleyen arasındaki ilişkidir. Bu gerilimli alanların her biri, geleneksel metotlara aşına etnograf için yeni bir uygulama ve analiz alanıdır. Geleneksel etkileşimci perspektif, etnografların bu gerilim hatlarının üstesinden gelmeleri konusunda oldukça kapsamlı bir art plan sağlar.

⁹Castells (2001, s. 131) tarafından çevrimiçi sosyal etkileşimin sosyal organizasyonun bütününde yükselişe geçen rolünü açıklamada kullanılan, Raine ve Wellman (2012) tarafından yaygınlaştırılan *networked individualism* kavramından türetilmiş olarak, sosyal medyayı bilgi toplamak, benzer deneyimler yaşamış kişileri bulmak ve fikir karşılaştırması, tartışması yapmak için kullanan bireyleri niteleyen *networked individuals* kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır (Kuş, 2016, s. 51).

Sırasıyla ele alırsak, dijital etnografi, başlangıcından bu yana, sosyal etkileşimin yorumcu yönlerini oldukça değerli kabul ederek, odağını mikro-sosyal etkileşim ve küçük ölçekli etkileşim modellerine yöneltir (Robinson ve Schulz, 2011, s. 180). Chicago Okulu'nun yaptığı da, başlangıcından itibaren –Thomas, Park ve Burgess'in çalışmaları ile- bireyi merkeze alan, onların gerçek yaşam öykülerine odaklanan, mekan ve kişi arasında özgün bir bağı kabul eden bir mikro sosyoloji anlayışı geliştirmek olmuştur. İlk bölümde, Chicago mirası arasında sıraladığımız Cressey'in ünlü *The Taxi Dance Hall* (1932) çalışması üzerinden örneklersek; bu çalışma, yüzyılın hemen başında Chicago'da açılan, kiralık dansçıların çalıştığı dans salonundaki ilişkileri, eğlencenin ticarileşmesi ve kent yaşamı alt başlıkları ile ele alır. Cressey (1932), salonu, kendine özgü davranış, konuşma ve hatta düşünme biçimleri olan farklı bir *sosyal dünya* olarak tanımlar ve ele alır: "Salon kendi kelime hazinesine, kendi faaliyet ve ilgi alanlarına, hayatta neyin önemli olduğuna dair kendine ait bir kavrayışa, –belli bir düzeyde- kendi hayat planına sahiptir." (Cressey, 1932, s.31). Cressey, bu kendine özgü sosyal dünyanın kültürel kodlarını müdavimler, ara sıra uğrayanlar, dansçılar, yöneticiler vs. arasına karışıp örtük katılımcı gözlem yoluyla –ki etik açıdan eleştirilmiştir- analiz eder. İlksel amaç, mikro yani bireysel düzeydeki öykülere, kimlik kurgularına, bu kendine özgü dünya ile ilişkilene ve etkileşim biçimlerine bakarak, kiralık dansçı salonunun sosyal dünyasının tüm unsurları ile tarafsız bir portresini çizmektir. Bunun yanı sıra ve bu analizlere dayanarak, kent yaşamının bir unsuru olarak salonun ortaya çıkış koşullarını ve kendi doğal tarihi içinde salonun fonksiyonunu analiz etmektir. Bu açıdan bakıldığında, Cressey'in çalışmasında – Chicago etnografik çalışmalarının hepsi için geçerli olan- mikro düzeydeki ilişkisellik üzerinden, kent yaşamının kendisine dair daha makro bir analize yöneldiği görülür.

Dijital etnografinin, genel olarak Chicago geleneğinin mikro sosyolojisi ile uyumlu olan tutumunun ondan farkı, *dijital olarak dolayımlanmış* çevrimiçi etkileşimi mikro düzeyde ele alma zorunluluğudur. Dijital etnografların ilk jenerasyonu ile takip eden jenerasyonlar arasında, çevrimiçi sosyal sürecin ne şekilde ele alınması gerektiğine dair bakış açısı farklılıkları olsa da¹⁰, oluşmuş literatürün (Turkle, 1995; Reid, 1999; Zhao, 2005 vs.) kimlik, etkileşim, anonimlik, benliğin oluşumu ve sunumu gibi temalar

¹⁰İlk jenerasyon, çevrimiçi ortamı anonimlik vurgusu üzerinden genellikle kendine özgü ve çevrimdışı hayattan tamamen bağımsız bir benlik bilincinin ortaya çıktığı bir ortam olarak ele alırken, 1990'ların sonlarından itibaren, etnograflar dijital etnografiyi çevrimdışı geleneksel etnografinin bir uzantısı olarak meşrulaştırma çabasına girişmişlerdir. Bu çaba, çevrimiçi ve çevrimdışı ortamların kendi arasındaki karmaşık etkileşim ilişkilerinin de analiz edilmesini gerekli kalmıştır. (Robinson ve Schulz, 2011).

üzerinden –ki yukarıdaki örnek bağlamında da geleneksel etnografinin temaları ile örtüştüğü görülecektir-, çevrimiçi ortamı yorumladığı görülür. Meadci sosyal psikolojiden esinlenip, Blumer tarafından geliştirilen sembolik etkileşimcilik, Goffman'ın (2009) dramaturjik –benlik performansları, sahne önü/arkası, izlenim yönetimi vs. kavramları üzerinden gerçekleşen¹¹- katkısıyla da, çevrimiçi ortama dair bu temaların analizinde oldukça açıklayıcı bir perspektif olarak kullanılabilir. Cressey'in çalışmasıyla ilişkilendirerek söylersek, sembolik etkileşimcilik –özellikle Goffman'ın kavramsal ve kuramsal katkısıyla- dijital ortamı bir *sosyal dünya* olarak ele alıp, kendine özgü kültürel kodları üzerinden açıklamaya aracıdır. Nitekim, bu doğrultuda oluşmuş bir literatür halihazırda mevcuttur (Miller, 1995; Zhao, 2005; Bullingham 2013; Kalinowski ve Matei, 2012 vb.).

İkinci olarak, dijital ortamda etkileşimlerin metin temelli olduğu tespitinden hareketle, metnin kendisinin, etkileşimin bir biçimi olarak ne şekilde ele alınacağı sorusu karşımıza çıkar. Bunun üstesinden, metni, tamamlanmış bir son ürün olarak değil; bir pratik olarak ele alarak gelmek mümkün olmuştur (Robinson ve Schulz, 2011). Dijital etnograflar, gözlemcinin, metinsel olarak dolayımlanmış etkileşimde, var olan toplumun süregiden çevrimdışı etkileşimine benzer şeylere tanıklık ettiklerini ileri sürerler. Bu nedenle, metnin bizzat kendisine bir etkileşim pratiği olarak bakmak anlamlıdır. O halde, “dijital ortamdaki metin, hem onun vasıtasıyla gözlemin gerçekleştiği araç (*medium*), hem de etnografin analiz edeceği veridir” (Robinson ve Schulz, 2011). Chicago Okulu'nun klasik dönem etnografik çalışmalarında, analize konu olan topluluk üyelerince yazılmış ve dolayısıyla onların yüklediği anlamı yansıtan metinleri kullanışı bu duruma örnek olarak verilebilir (Robinson ve Schulz, 2011).

Klasik dönem çalışmalarından biriyle ilişkilendirerek detaylandırırsak, Thomas ve Znaniacki'nin (1918), *The Polish Peasant'ta* kullandıkları mektup setleri, metinlerin de tıpkı yüz yüze ilişkilerdekine benzer etkileşim unsurları barındırdığının kanıtı olarak sunulabilir.¹² Sözü edilen çalışmada, aile bireylerinin karşılıklı yazışmalarını içeren altı

¹¹Burada bir parantez açıp, çalışmaları sembolik etkileşimci perspektifin devamı olarak kabul edilen ancak Okul'un Klasik Dönemi'ne dahil edilemeyeceğinden bu çalışmada detaylandırılmayan Goffman'ın dramaturjik yaklaşımından bir parça söz etmekte yarar var. Goffman, dramaturjiden ithal ettiği terimlerle, gündelik yaşamdaki sosyal etkileşim üzerinden benliğin ve kimliğin sunumunu analiz eder, *performans*, *oyuncu*, *izleyici*, *sahne önü*, *sahne arkası* vb. terimleri kullanarak sosyal sahnenin çeşitli yönlerini açıklar. Bu yaklaşımda, bireyler çeşitli sahnelerde rol alan oyuncular ve davranışları oyuncular arasındaki etkileşimin sonuçlarıdır. Goffman'ın terimleri ve genel olarak teorisi, çevrimiçi etkileşime uyarlanmaya da oldukça uygundur.

¹² Bu anlamda Hjort (2005) ve Milne'nin (2010) yakın zamanlı çalışmaları, mektuplar ve posta kartları gibi dijital öncesi ve en gündelik formlarıyla bile medyanın, aynı yerde ve aynı zamanda olma haline (*co-presence*) aracılık edebildiği ve dolayısıyla bu halin yüz yüze etkileşimi şart koşmadığını göstermesi açısından örnek olarak verilebilir.

set (altı farklı aileye ait) mektup analiz materyali olarak kullanılmıştır. Yazarlar, mektupların içeriklerine göre farklı formlarda da olsalar, aynı işleve hizmet ettiklerini iddia eder: Aile dayanışmasının korunması ve sürdürülmesi (Thomas ve Znaniecki, 1918, s. 303). Örneğin, Wroblewski ailesine ait yazışmaları içeren serideki mektupların fonksiyonu, “ortak bir söylem evreni ve ortak çıkar alanı geliştirip besleyerek, yazışmaların temel figürü olan Walery ile erkek kardeşleri arasındaki ailevi bağı sürdürmek” (Thomas ve Znaniecki, 1918, s. 325) olarak tanımlanır. Yani, aile bireyleri ile ilişkilenerken dayanışma ve bunun sürdürülmesi yüz yüze etkileşimin bir işlevi iken, araya mesafenin girişiyle bu fonksiyon metinlere aktarılmıştır. Böylelikle, metnin kendisi bir etkileşim pratiğine dönüşmüş olur.

Çalışmanın ilk bölümünde, *The Polish Peasant*'taki çok çeşitli kişisel belgenin kullanımının, analiz edilen görüşünü doğrudan yansıtması nedeniyle, araştırmacının etkisini dışarıda tutarak, toplumsal bir fenomenin bireysel düzeyde araştırılmasına olanak sağlandığı söylenmişti. Thomas'ın ünlü ve sıklıkla sembolik etkileşimcilikle ilişkilendirilen (Cuff vd., 1998, s. 132) “eğer insanlar bir durumu gerçek olarak tanımlıyorsa, sonuçlarında da gerçek olur” formülasyonu, durumun tanımının yani kişinin o duruma dair yorumunun, sonrasındaki eylemini de belirlediğinin ifadesidir. İşte sözü edilen belge ve metinler, etnograf açısından, bu yorumlara birincil elden sahip olarak, takip eden davranış ya da eyleme biçimini anlamlandırma potansiyelini barındırır. Ayrıca, ister bir aile bireyine yazılmış mektup, ister yerel bir gazeteye gönderilmiş yazı olsun, bu metinler, yazarın diğerleriyle etkileşiminin bir formudur, birer etkileşim pratiğidir. Dijital çağda da etnograf, bu metinsellik sayesinde, sadece kişilerin durum tanımlarını içeren (bireysel düzey) oldukça zengin bir veri kaynağına sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda, etkileşimin kendisi olarak ele aldığı (sosyal fenomen) bu veriyi, tüm boyutları ve olası sonuçları ile birlikte takip edip, değerlendirme olanağına da sahip olur.

Son olarak, dijital etnografide, gözlemleyen ve gözlemlenen arasındaki ilişki, çevrimdışı sosyal ortamda olduğundan farklıdır. Geleneksel yöntemle etnografi yapan araştırmacı, doğrudan gözlem yapabilir, gözlemlenenin nasıl bir şey olduğunu anlamlandırmak için kendini gözlemlenen katılımcının yerine de koyabilir. Öğrencilerine doğrudan gözlemi anlatmak için, kütüphanelerden çıkıp “lüks otellerin salonları ile ayak takımının kaldığı otellerin kapı basamaklarında, *Gold Coast'un*¹³ kanepeleri ile gecekondu mahallesinin uydurma yataklarına, orkestra salonları ile *Star*

¹³Chicago'da lüks bir yerleşim bölgesi.

and Garter'in¹⁴ burlesk tiyatrosuna" gidip oturmalarını tavsiye eden Park, bu tutumu "gerçek araştırmada ellerini kirletmek" tabiriyle açıklar (Mc Kinney, 1966, s. 71). Nitekim, sosyologların belirli gruplar ya da kurumsal yapılar içerisinde uzun zaman geçirerek gerçekleştirdikleri katılımcı gözlem etnografileri, Chicago klasiklerinin önemli bir belirleyenisidir. Örneğın Cressey, *The Taxi Dance Hall* üzerine çalışırken, araştırmacıları belirli sürelerle salona göndermiş; örtük katılımcı gözlem yapmalarını, mekân ve insanlarla etkileşimlerinden mümkün olan en kesin bilgiyi edinmelerini talep etmiştir (Cressey, 1933, s. XX). Hatta bunun da ötesinde, Chicago araştırmacıları arasında sadece alana çıkıp *ellerini kirletenler* değil, araştırma alanının içinden çıkıp gelenler de vardır. *The Hobo*'nun yazarı Nels Anderson'ın hayatının bir bölümünde gezici işçi olarak yaşadığı bilinmektedir; araştırmanın yapılacağı fiziksel ve sosyal çevreyle olan bu tanışıklığı, söz konusu çalışmayı yapmak üzerine seçilmesinde etken olmuştur (Anderson, 1923, s. IX).

Oysa dijital etnografi yapan araştırmacı için durum biraz daha karmaşıktır. Park'ın laboratuvar olarak kullandığı kentin yerini, çevrimiçi ortamın kendisi almıştır. Araştırmada, "ellerini kirletmeden", sadece çevrimiçi gözlem mi yapılacağı, yoksa gözlemin hem çevrimiçi hem de çevrimdışı mı olacağı konusu baştan belirlenmelidir. Etkileşimci perspektif, her iki seçenek için de açıklamaya aracıdır, işlevseldir (Robinson & Schulz, 2011, s. 190). Çünkü önceki bölümlerde görüldüğü üzere, her ne kadar sembolik etkileşimcilik, yüz yüze ilişkileri temel alan bir yaklaşım olsa da, yakın zamanlı çalışmalar (Zhao, 2005; Bullingham, 2013) çevrimiçi ve çevrimdışı ortamın süreklilik gösterdiği, birbirinin devamı/uzantısı olduğunu ortaya koymuştur. Çevrimdışı ilişkilerin de temelinde yer alan aynı zamanda ve aynı yerde olma hali, çeşitli çevrimiçi platformlarda (MMS, SMS, Instagram, Twitter vd.) artarak çeşitlenir. Bu noktada, dijital medya teknolojilerinin kişilerarası ilişkilerin yaratılmasını, sürdürülmesini ve niteliğini ne şekilde etkilediğinin etnograf tarafından bilinmesi önemlidir. Çünkü, dijital ortam, kendine özgü imâları, işaretleri, duygu ifade etme biçimleri ile var olur. Tüm bunların kendi kullanım bağlamlarında, kullanıcıların arzuları ve dijital ortamın potansiyeli ile ilişkili olarak anlaşılması gerekir (Pink, 2015, s. 84).

Özetleyecek olursak, tüm bu gerilimli hatların, etkileşimci yaklaşım üzerinden çözümlenebilmesinin temelinde, -kendine özgü kodlara da sahip olsa- çevrimiçi

¹⁴Chicago kentinde 1908'de açılıp 1950'lere kadara aktif kalmış bir tiyatro sahnesi. Park'ın yaşadığı dönemde, vodvil benzeri oyunları ile isim yapmıştır.

ortamın da tıpkı çevrimdışında olduğu gibi, öznelarasılık ilkesine dayandığının kabulü vardır. Etkileşimci perspektif, önceki bölümde ele alındığı üzere, insanların topluluk bağlamından bağımsız olarak anlaşılamayacağını iddia eder. İnsanlar sosyal özlerini, içine yerleştikleri topluluklardan türetirler ve insan toplulukları ortak (ya da öznelarası olarak tanınmış) sembol ve dillerin gelişimine bağlıdır. Ancak, insanın yaşadığı dünya aynı zamanda bir eylem dünyasıdır, sadece sembolik ve dilsel olanla açıklanamaz. İnsanlar, nesnelere girdikleri ilişkiler (eylemleri) aracılığıyla, bu nesnelere sembolik ve dilsel anlamlar yüklerler. Yani dilsel ve sembolik olanla, pratik olan arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur (Prus, 1996, s. 13). Dijital ortamdaki etkileşimi benzeri şekilde kodladığımızda, onun metinsel/görsel karakterini çevrimdışının simgesel düzlemi ile özdeşleştirmek olanaklıdır. Bu metinsel içerik, tek tek bireylerin lokasyona bağlı yani çevrimdışı etkileşimlerinin yanı sıra, bağlantılı yani çevrimiçi etkileşimlerinin de bir ürünüdür. Ancak, onu bir son ürün olarak düşünmek hatalı bir tavidir. Metnin kendisinin aynı zamanda bir etkileşim pratiği olduğunu varsaydığımızda, sembolik olanla pratik olan arasında asla kapanmayan etkileşim ilişkisinin varlığını da kabul etmiş oluruz. Dolayısıyla dijital ortamdaki metinsel içeriğin analizi, tüm bu etkileşim katmanlarının analizini gerekli kılar. Sembolik etkileşimci perspektif, dijital etnografi pratiklerinde söz konusu katmanların tümünün analizine yardımcıdır.

Sonuç

Etnografi, öznenin yaşam dünyasına katılımcı gözlem aracılığıyla girip, sosyal gerçekliğin özne-merkezli boyutunu yakalama pratiğidir. Sosyal fenomenleri, onları üreten ve aynı zamanda ona maruz kalan aktörlerin bakış açısı üzerinden ele almayı hedefler. Bir araştırma tavrı ya da methodsal bir çaba olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, kavramsal bir çerçeveye ihtiyaç duyar, yani araştırmacının topladığı özne merkezli verinin teorik bir açıklamaya ihtiyacı vardır. Chicago Sosyoloji Okulu, metodolojik katkısının yanı sıra geliştirdiği sembolik etkileşimci perspektif ile etnografik araştırma için oldukça elverişli kavramsal bir alet kutusu sunar. Öyle ki, bu perspektife dayanarak yapılan araştırma, sosyal fenomenin, etkileşimden türeyen tüm anlam ve eylem katmanlarının öznelarası doğasını açıklamaya vakıftır.

Chicago Okulu'nun etnografi yönelimleri, dijital olarak dolayımlanmış etkileşimin doğasını açıklamaya da oldukça uygundur. Bunun nedeni, dijital kültürün, teknoloji ile aracılanmış olsa da öznelarası etkileşim biçimlerini içermesi, hatta

bundan türemesidir. Bağlantılı bireylerin oluşturduğu sosyal ağlar, çevrimdışı toplulukların uzantısı olarak ele alındığında; sembolik etkileşimcilik teorisinin, dijital kültürü açıklamada da güçlü bir potansiyele sahip olduğunu iddia etmek olanaklıdır. Dijital etnografi tarafından benimsenmesi halinde –tıpkı geleneksel etnografide olduğu gibi-, onun, teori, metot ve araştırma boyutlarının tutarlılığını sağlar.

Kendine özgü kavramları ile sembolik etkileşimcilik, etnografinin dijital ortama uyarlanmasından kaynaklı gerilim hatlarının üstesinden gelinmesine de aracıdır. Çünkü bu perspektif, etkileşimi, dijital olarak dolayımlanmış da olsa bir sosyal süreç olarak alıp açıklayabilir. Metinselliği bir etkileşim formu olarak incelemeyi olanaklı kılar ve ayrıca etnografinin gözlemleyen-gözlenen ilişkisini dijital ortama uygun olarak yeniden biçimlendirebilir.

Kaynakça

- Abbott, A. (1999). *Department and disciplin at one hundred*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Alyanak, B. A. (2014). Etnografi ve çevrimiçi etnografi. Mutlu Binark (Der.), içinde, *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri* (s. 117-164). İstanbul: Ayrıntı.
- Anderson, N. (1923). *The hobo: The sociology of the homeless man*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Benzies, K. M. ve Allen, M. N. (2000). Symbolic interactionism as a theoretical perspective for multiple method research. *Journal of Advanced Nursing*, 33(4), 541-541.
- Binark, M. (2007). Yeni medya çalışmalarında yeni sorular ve yöntem sorunu. Mutlu Binark (Der.), içinde, *Yeni medya çalışmaları*. (s. 21-44). Ankara: Dipnot.
- Binark, M. ve Bayraktutan-Sütcü, G. (2009). Practicing identity in the digital game world: The Turkish tribes' community practices in "silkroad online". Yasmine Abbas ve Fred Dervin (Der.), içinde, *Digital technolgies of the self* (s. 61-84). New Castle: Cambridge Scholar.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Berkeley: University of California Press.
- Boyd, D. (2015). Making sense of teen life: Strategies for capturing ethnographic data in a networked era. Eszter Hargittai ve Christian Sandvig (Der.), içinde, *Digital*

- research confidential: The secrets of studying behavior online* (s. 79-103). Cambridge, MA: MIT Press.
- Bulmer, M. (1984). *The chicago school of sociology: Institutionalization, diversity, and the rise of sociological research*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bullingham, L. ve Vasconcelos, A. C. (2013). The presentation of self in the online world: Goffman and the study of online identities. *Journal of Information Science*, 39 (1), 1-12. doi:10.1177/0165551512470051.
- Castells, M. (2001). *The internet galaxy: Reflections on the internet, business, and society*. Oxford: Oxford University Press.
- Cressey, P. G. (1932). *The taxi dance hall: A sociological study in commercialized recreation and city life*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Cuff E. C., Sharrock, W. W. ve Franciss, D. W. (1998). *Perspectives in sociology*. Londra ve New York: Routledge.
- Deegan, M. J. (2001). The Chicago School of ethnography. Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland, Lyn Lofland (Der.), içinde, *The handbook of ethnography* (s. 11-25). Londra: Sage.
- Ergül, H. (2013). *Sahanın sesleri: İletişim araştırmalarında etnografik yöntem*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Faris, R. E. (1967). *Chicago Sociology: 1920-1932*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Gatson, S. N. ve Zweerink, A. (2004). Ethnography online: 'Natives' practising and inscribing community. *Qualitative Research*, 4 (2), 179-200.
- Goffman, E. (2009). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Metis.
- Goodwin, J. (2012). *Secondary data analysis*. Londra: Sage.
- Hammersley, M. (1992). *What is wrong with ethnography? Methodological explorations*. Londra ve New York: Routledge.
- Hine, C. M. (2000). *Virtual ethnography*. Londra, Thousand Oaks ve Calif: Sage.
- Hine, C. M. (2005). *Virtual methods*. Oxford ve New York: Bloomsbury Academic.
- Hjorth, L. (2005). Postal presence: The persistence of the post metaphor in current sms/mms practices. *Fibreculture Journal*. Issue 6. Erişim http://journal.fibreculture.org/issue6/issue6_hjorth_print.html
- Joas, H. (1993). *Pragmatism and social theory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Jones-Scott, J. ve Watt, S. (2010). *Ethnography in social science practice*. Oxford: Routledge.

- Kalinowski, C. ve Matei, S. A. (2011). Goffman meets online dating: Exploring the virtually socially produces self. *Journal of Social Informatics*, (16), 6-20.
- Kozinets, R. V. (2009). *Netnography: Doing ethnographic research online*. Thousand Oaks: Sage.
- Kurtz, L. R. (1984). *Evaluating Chicago Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kuş, O. (2016). Dijital nefret söylemini anlamak. *İÜ İletişim Fakültesi Dergisi*. 51 (2), 97-121.
- Mead, G. H. (1992). *Mind, self and society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Miller, H. (1995). The presentation of self in electronic life: Goffman on the internet. *Embodied Knowledge and Virtual Space Conference Proceedings, Goldsmiths' College*. <http://www.dourish.com/classes/ics234cw04/miller2.pdf>.
- Milne, E. (2010). *Letters, postcards, email: Technologies of presence*. New York ve Oxon: Routledge.
- McKinney, J. C. (1966). *Constructive typology and social theory*. New York: Meredith Publishing Co.
- Murthy, D. (2011) Emergent digital ethnographic methods for social research. Sharlene Nagy Hesse-Biber (Der.), içinde, *The handbook of emergent technologies in social research* (s. 158-179). Oxford: Oxford University Press.
- Musof, G. R. (2003). The Chicago School. Lary T. Reynolds ve Nancy J. Hermann-Kinney (Der.), içinde, *Handbook of symbolic interactionism* (s. 91-119). Walnut Creek: Altamira Press.
- Morva O. (2014). Goffman'ın dramaturjik yaklaşımı ve dijital ortamda kimlik tasarımı: Sosyal paylaşım ağı Facebook üzerine bir inceleme. Süreyya Çakır (Der.), içinde, *Medya ve tasarım* (s. 231-255). İstanbul: Urzeni.
- O'Reilly, K. (2009). Key concepts in ethnography. Londra: Sage.
- Pink, S., Horst, H., Postill, J., Hjorth, L., Lewis, T., Tacchi, J. (2015). *Digital ethnography: Principles and practice*. Londra: Sage.
- Prus, R. (1996). *Symbolic interaction and ethnographic research: Intersubjectivity and the study of human lived experience*. Albany: State University of New York Press.
- Rainie, L. ve Wellman, B. (2012). *Networked: the new social operating system*. Londra: The MIT Press.

- Reid, E. (1995). Virtual worlds: Culture and imagination. Stephen C. Jones (Der.), içinde, *Cybersociety: Computer-mediated communication and community* (s. 164-93). Thousand Oaks: Sage.
- Robinson L, ve Schulz J. (2011). New fieldsites, new methods: new ethnographic opportunities. Sharlane Nagy Hesse-Biber (Der.), içinde, *The handbook of emergent technologies in social research*. (s. 180-198). OX: Oxford University Press.
- Rock, P. (2001). Symbolic interactionism and ethnography. Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland, Lyn Lofland (Der.), içinde, *The handbook of ethnography* (s. 26-39). London: Sage.
- Rogers, E. (1973). Mass media and interpersonal communications. Ithiel De Sola Pool (Der.), içinde, *Handbook of communication* (s. 290-310). Chicago: Rand McNally.
- Sinatti, G. (2008). The polish peasant revisited: Thomas and znaniecki's classic in the light of contemporary transnational migration theory. *Sociologica* (2). Erişim <http://www.sociologica.mulino.it/journal/article/index/Article/Journal:ARTICLE:253>.
- Skidmore, W. (1979). *Theoretical thinking in sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomas W. I. ve Znaniecki F. (1918). *The polish peasant in europe and america*. Boston: The Gorham Press.
- Tan, M., Zhu, L. ve Wang, X. (2003). Symbolic interactionist ethnography: Toward congruence and trustworthiness. *AMCIS 2003 Proceedings*. Paper 377. Erişim <http://aisel.aisnet.org/amcis2003/377/>.
- Turkle, S. (1995). *Life on the screen: Identity in the age of the internet*. New York: Simon & Schuster.
- Van Krieken, R., Habibis, D., Smith, P., Hutchins, B., Martin, G., Maton, K. (2014). *Sociology: Themes and perspectives*, 5th edition. Sydney: Pearson Education.
- Wiley, N. (1986). Early American sociology and the polish peasant. *Sociological Theory*, 4 (1), 20-40.
- Zhao, S. (2005). The digital self: through the looking glass of telecopresent others. *Symbolic Interaction*, 28(3), 387-405.